

3 ДОСВІДУ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У СПРАВІ ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ НА ОДЕЩИНІ

У статті висвітлюються питання виховання національної свідомості в середовищі міської молоді Одещини на вторинних формах фольклорно-етнографічних етнорефлексій. Обрядовість як українознавчий компонент вивчається і відтворюється силами самих студентів.

Ключові слова: фольклор, етнографія, фольклорний колектив, досвід, традиції.

В сучасних умовах існування української держави особливої актуальності набувають проблеми виховання національно свідомої молоді. Важлива роль в реалізації цієї проблеми належить вищій школі.

Перебудова навчально-виховного процесу у вищій школі вимагає приведення в дію нових форм впливу на студента, активізації традиційних форм організаційно-виховної, культурно-освітньої роботи серед студентів в новій національній моделі вищої освіти, відпрацювання нових методик та стилю виховання.

На історичному факультеті Одеського національного університету імені І.І.Мечникова цій проблемі приділяється особлива увага. Ведеться пошук оптимальних форм роботи, змісту заходів що проводяться. Перевага надається насамперед тим, що дають реальний результат за порівняно короткий час, який можна проаналізувати, дати відповідну оцінку. Ми маємо можливість організувати виховання студентської молоді з досягненням певних результатів у найближчій перспективі. Для цього максимально використовується специфіка фахового кваліфікаційного профілю факультету, по-друге, організація і проведення виховної роботи здійснюється з залученням конкретних програм, проектів, які передбачають виконання реальних завдань і дають можливість з'ясування їх впливу на формування морально-етичних якостей, національної свідомості тощо.

Один із таких проектів вже сьомий рік реалізується на історичному факультеті. Його суть у тому, що він здійснюється на основі українознавчої тематики, зокрема української традиційної обрядовості як невід'ємного компонента навчального процесу, передбачає залучення широкого кола студентів як учасників і виконавців, дозволяє використовувати різноманітні форми дослідницької роботи, реалізації знань і здібностей студентів.

Його реалізація здійснюється за трьома напрямками: науковому, науково-практичному, культурно-просвітницькому.

Науковий напрямок передбачає, перш за все, ознайомлення з науковою спадщиною про традиційну культуру українців одеського регіону. Отриманні знання студенти використовують при написанні курсових, а в подальшому й дипломних та конкурсних робіт. Одним з важливих завдань є з'ясування наявності, умов та форм функціонування української традиційної культури в м. Одесі в період її активного заселення і ранніх етапів розвитку. Проблема набуває особливої актуальності з огляду на таку особливість міста як багатоетнічність, адже етнічний склад Одеси формувався із українців, росіян, євреїв, іноземних переселенців, що й відобразилося у міській культурі. Ще наприкінці XIX ст. український компонент визнавався тут визначальним. Питання про домінуючий компонент у формуванні міської культури Одеси досліджувалося, зокрема О.І.Маркевичем. Тепер актуальність вивчення динаміки розвитку етнокультурних процесів на Одещині має дуже важливе наукове і практичне значення.

Дослідження проблем, пов'язаних з розвитком культури українців на Півдні України і в Одесі, зокрема, засвідчує поширене і тривале функціонування української традиції, дає можливість зрозуміти природу чинників насамперед ідеологічного і адміністративного характеру, що впливали на етнокультурний розвиток. Тому вивчення наукової спадщини істориків і народознавців дожовтневого періоду в галузі етнографічного українознавства формує уявлення про наявний реальний потенціал українського чинника у формуванні етнокультурної специфіки Півдня України, що сприятиме спростуванню тверджень про занепад, а то й відсутність української традиції на Півдні України.

За науково-практичним напрямком, переважно під час проходження етнографічної практики, студентами накопичується емпіричний матеріал, відбувається ознайомлення з традиційною культурою українців в умовах її функціонування. Важливим є той факт, що студенти займаються реконструкцією традиційних обрядів й підготовкою до їх відтворення. Для цього у 2000 році на історичному факультеті ОНУ за ініціативи кандидата історичних наук В'ячеслава Кушніра (тепер декана історичного факультету Одеського національного університету) було створено фольклорно-етнографічний колектив, який отримав назву "Джерело".

За роки досліджень, розпочатих факультетом з 1993 року, накопичено чимало фактичного матеріалу, сформовано банк даних, якими можуть користуватися як науковці, так і працівники культурно-освітніх закладів, студенти гуманітарних факультетів, учні шкіл. На основі зібраних матеріалів проводиться реконструкція обрядів, відтворюються втрачені елементи обрядової практики.

Третій напрямок особливо важливий у виховній роботі, адже йдеться про пропаганду знань про народну культуру, особливо серед студентської і шкільної молоді, оскільки народна культура – основа формування національної свідомості. Популяризація народної культури українців проводиться учасниками фольклорно-етнографічного колективу "Джерело" за двома напрямками. Пріоритетами в діяльності є сценічна постановка родинних та календарних свят, наприклад весілля, а також практична демонстрація обрядів під час святкування того чи іншого календарного свята. За час існування колективом здійснено постанови: "Українські вечорниці", "Андріївські вечорниці", двох варіантів весілля українців Одещини: "Кодимське весілля" (за матеріалами північних районів області, які відносяться до Південно-Східного Поділля) та "Українське традиційне весілля" (за матеріалами польових етнографічних досліджень півдня Одещини), таким чином продемонстровано у сценічному варіанті варіативність традиційної обрядовості українців нашого регіону. Глядачам також пропонують перегляд окремих обрядодій, які є складовими весілля (Запросини, Дівич-вечір, Чоботи, інші).

Щороку, за наслідками етнографічних експедицій, відтворюються під час свят зимові обряди. Зокрема, у виставах "Три празники" (Святий вечір, Новий рік, Водохреща). Щороку, вже 7 років поспіль, 13 січня гурт проводить в місті традиційні новорічні заходи-привітання в основі яких реконструйовані обряди українців Одещини "Маланка" та "Коза". Ці колядування є помітною подією коли студенти відвідують школи, гімназії, державні установи, телебачення, що є ефективною формою популяризації народної культури. На прохання Одеської облдержадміністрації колектив "Джерело" неодноразово брав участь у проведенні загальноміських свят (Різдво, Масляна).

На телебаченні зроблено передачу про українські веснянки – ритуалізовані танці українців Одещини, що мають давнє походження.

Фольклорно-етнографічна театральна студія "Джерело" історичного факультету Одеського національного університету імені І.І.Мечникова (автор ідеї та проекту: В'ячеслав Кушнір, керівники: Софія Шеренгова, Наталія Петрова) двічі ставали лауреатами (II місце) театрального конкурсу Всеукраїнського фестивалю дітей та молоді "Шевченко в моєму серці", учасниками VI Всеукраїнському фестивалі студентської творчості "Весняна хвиля – 2006" на базі Європейського університету у м. Києві. На I Міжнародному фольклорному фестивалі у м. Галац (Румунія) колектив отримав приз глядацьких симпатій (участь при сприянні Генерального консулу республіки Румунія в Одесі Черасели Ніколаш).

Колектив вже традиційно щорічно представляє українську культуру під час проведення Дня Європи в Одесі на базі гімназій міста.

З нагоди вшанування ветеранів, Міжнародного дня людей похилого віку, колектив бере участь в проведенні концертів.

З 2005 р. започатковано проведення гастрольно-профорієнтаційних турів студентського фольклорно-етнографічного колективу "Джерело" в райони Одеської області. Головною метою є ознайомлення учнів випускних класів шкіл райцентрів та деяких населених пунктів з традиційною культурою українців Одещини, а також з спеціальністю "етнологія".

Отже, етнографічно-фольклорний колектив виконує ще одну важливу функцію – надає маловідому, а головне – об'єктивну інформацію про обрядовість українців саме нашого регіону, що дозволяє культурно-освітнім закладам Одещини організовувати відповідні заходи на основі місцевих матеріалів.

Крім популяризації української традиційної культури, здійснюється практично-експериментальна робота суть якої полягає в організації системи заходів щодо роз'яснення духовних цінностей, закладених в традиційній спадщині українців, так і в дослідженні ефективності проведеної роботи¹. Для цього проведено анкетування 140 студентів 2, 3 курсів історичного факультету ОНУ та 100 курсантів Одеського інституту сухопутних військ (ОІСВ).

Результати анкетування студентів ОНУ та курсантів ОІСВ.

Таблиця 1

Визначте рівень значимості сімейного життя для сучасної людини	ОНУ						ОІСВ
	дівчата			хлопці			хлопці
	2 курс	3 курс	Всього %	2 курс	3 курс	Всього %	
Це найважливіший компонент життєвого циклу людини	62	70	66	50	66	58	50
Це "надійний тил", що допомагає пережити труднощі життя	32	30	31	21	16	18,5	39
Це найважливіший обов'язок	3	-	1,5	-	9	4,5	5
Це те, що обтяжує сучасну людину	3	-	1,5	29	9	19	6

Таблиця 2

Чи знайомі ви з традиційним весільним обрядом українців?	ОНУ						ОІСВ
	дівчата			хлопці			хлопці
	2 курс	3 курс	Всього %	2 курс	3 курс	Всього %	
Так	72	75	73,5	43	92	67,5	80
Ні	28	25	26,5	57	8	32,5	20

Чи знаєте ви, що в уявленнях людей традиційного українського суспільства, весілля сприймалось як магічний спосіб забезпечення благополуччя майбутнього шлюбу?	ОНУ						ОІСВ
	дівчата			хлопці			хлопці
	2 курс	3 курс	Всього %	2 курс	3 курс	Всього %	
Так	66	35	50,5	29	58	43,5	48
Ні	31	35	33	50	9	29,5	32
Дещо чув (читав)	3	30	16,5	21	33	27	20

Таблиця 3

Чи сприяє вихованню морально-етичних цінностей дотримання обрядів та звичаїв під час весілля?	ОНУ						ОІСВ
	дівчата			хлопці			хлопці
	2 курс	3 курс	Всього %	2 курс	3 курс	Всього %	
Так	69	70	69,5	57	66	61,5	78
Ні	31	30	30,5	43	34	38,5	22

Таблиця 4

Чи хотіли б ви провести своє весілля за традиційним національним обрядом?	ОНУ						ОІСВ
	дівчата			хлопці			хлопці
	2 курс	3 курс	Всього %	2 курс	3 курс	Всього %	
Так, бачу в цьому необхідність та глибокий зміст	16	-	8	30	34	32	26
Так, це було б цікаво	50	50	50	30	50	40	42
Мені все одно	-	25	12,5	21	-	10,5	10
Не бачу в цьому необхідності	22	20	21	19	16	17,5	22
Категорично проти	12	5	8,5	-	-	-	-

Таблиця 5

Чи вважаєте ви традиційний шлюб найкращою формою шлюбу для сучасної молоді?	ОНУ						ОІСВ
	дівчата			хлопці			хлопці
	2 курс	3 курс	Всього %	2 курс	3 курс	Всього %	
Так	87	40	63,5	57	75	66	65
Ні	13	60	36,5	43	25	34	35

Результати анкетування засвідчили зростаючий інтерес молоді до традиційної культури, усвідомлення її важливої ролі у вихованні морально-етичних цінностей. Більшість респондентів вважають, що дотримання обрядів та звичаїв під час весілля сприяє вихованню морально-етичних цінностей.

Ефективність виховання за даним проектом визначена за результатами анкетування, проведеного О.Ю.Косміною у чотирьох регіонах України серед студентів вищих навчальних закладів міст Києва, Львова, Одеси і Харкова². На питання про роль і місце традиційної культури українців в сучасній обрядовості найбільший відсоток дали одеські студенти, дві третини яких складала молодь історичного факультету Одеського національного університету імені І.І.Мечникова.

Варто відзначити, що одеські студенти, по відношенню до опитаних в інших регіонах, надали найбільший відсоток стверджувальних відповідей саме з питань етнографічної галузі знань, тоді як у визначенні інших символів української національної культури (крім Т.Г.Шевченка) одесити поступилися іншим регіонам.

Те, що одеська молодь пріоритетом визнала родинну і календарну обрядовість на нашу думку, є наслідком проведення пізнавально-просвітницької і практично-експериментальної роботи.

Отже, репрезентований досвід у сфері організації і проведенні виховної роботи серед сту-

дентської молоді м. Одеси з використанням елементів традиційної культури видається ефективним і доцільним щодо впровадження в освітніх закладах.

¹ Горчакова О.А., Кушнір В.Г., Петрова Н.О. Виховний потенціал етнопедагогічного досвіду у формуванні морально-етичних цінностей сучасної молоді: гендерний аспект // Науковий вісник Південно-Українського державного педагогічного університету ім.К.Д.Ушинського (збірник наукових праць). Спеціальний випуск "Інтеграція гендерного підходу в сучасну науку і освіту: результати та перспективи". – Одеса: ПДПУ ім. К.Д.Ушинського, 2005. – С.229 – 233; Кушнір В.Г., Петрова Н.О. Українознавчий компонент у вихованні студентів історичного факультету // Формування патріотизму, моральності, культури, здорового способу життя у студентської молоді: Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, 24 – 25 травня 2006 р., м. Одеса: 2006. – С.11 – 14; Кушнір В.Г., Петрова Н.О. Традиційна культура українців у системі виховання міської молоді // Етнокультурні процеси в українському урбанізованому середовищі ХХ століття. Збірник науково-теоретичних статей. Вип. 2. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – С.40 – 44; Петрова Н.О. Виховання національно-свідомої молоді у вищому навчальному закладі // Інтелігенція і влада. Матеріали Четвертої Всеукраїнської наукової конференції. 20 – 21 березня 2006 року, м.Одеса: 2006. – С.149 – 157.

² Косміна О.Ю. Елементи традиційної культури як етнічні символи сьогодення (за результатами анкетування) // Записки історичного факультету. – Одеса, 2005. – Вип.16. – С.66 – 72.

В статтє освещаютя вопросы воспитания на национальных приоритетах, на изучение и возрождении традиций студентами Одесского национального университета.

Ключевые слова: фольклорно-этнографический коллектив, традиции, опыт, фольклор.